

УДК 811.11:8'25

Т. В. Авраменко, Л. С. Козуб,*Національний університет біоресурсів та природокористування України, м. Київ*

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АГРАРНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню специфіки перекладу аграрної термінології як суттєвої складової аграрного дискурсу. Особлива увага звертається на найпоширеніші прийоми та способи перекладу досліджуваних термінів. Переклад аграрних термінів потребує максимальної точності і повинен відповідати структурі, змісту та логічній послідовності оригіналу.

Ключові слова: дискурс, аграрна термінологія, транскодування, транслітерація, транскрибування, конкретизація, генералізація.

THE TRANSLATION PECULIARITIES OF TERMINOLOGY AT AGRICULTURAL DISCOURSE

The article deals with the study of translation peculiarities of agricultural terminology as an essential part of agricultural discourse. Special attention is paid to the most common techniques and methods used for the translation of agricultural terms. Terminology system represents a very complicated lexical layer. It reveals that the process of translating terms requires certain accuracy and the translated term should reflect the content and logic of the original term. This process is of great interest for the agricultural sector since it has undergone intensive development in the last decade. Agricultural terminological system of the English language is numerous and complex, which may cause some difficulties in translation. Researches in agricultural translation fulfil an important and urgent task aimed at achieving, first and foremost, adequate translation. It contributes to solving many applied problems and accelerates information exchange in the field of modern science and technology. Agricultural terminological system develops dynamically, it is in close contact with the life and development of society, it reacts to language changes in general, and helps to transmit scientific information with necessary precision. Thus, the adequate translation of terms as key units of specialized texts is a prerequisite for the accuracy of translation of different types of text.

Keywords: discourse, agricultural terminology, transcoding, transliteration, transcription, specification, generalization.

СПЕЦИФИКИ ПЕРЕВОДА ТЕРМИНОЛОГИИ АГРАРНОГО ДИСКУРСА

Статья посвящена исследованию специфики перевода аграрной терминологии как существенной составляющей аграрного дискурса. Особое внимание обращается на самые распространенные приемы и способы перевода исследуемых терминов. Перевод аграрных терминов требует максимальной точности и должен соответствовать структуре, содержанию и логической последовательности оригинала.

Ключевые слова: дискурс, аграрная терминология, транскодирование, транслитерация, транскрибирование, конкретизация, генерализация.

Прогрес людства, розвиток науки і техніки передбачає активну дослідницьку діяльність у галузі термінологічної лексики. Як відомо, переклад термінології входить до кола найскладніших проблем у перекладознавстві. Під час перекладу вузькоспеціалізованої термінології виникає багато труднощів, і перекладачам не завжди вдається обрати доцільний прийом перекладу. Адже, адекватний переклад вимагає додаткових знань, зокрема щодо походження та особливостей перекладу власне термінів. Саме це і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років вітчизняні й зарубіжні науковці активно вивчають питання стандартизації національної термінології, укладання термінологічних словників, створення нових термінів з метою взаєморозуміння між фахівцями відповідних галузей науки. Певних проблем перекладу термінів торкалися О. І. Білодід, О. І. Смирницький., І. С. Квитко. Вивченням фахової термінології та специфіки її перекладу займалися Н. Горбунова, С. Кондратюк, М. П. Кочерган, А. Е. Левицький. Великий внесок у дослідження термінологічної лексики зробили й такі зарубіжні науковці, як: П. Ньюмарк, Л. Борисова, А. Герд, Д. Лоте. Проте не дивлячись на численні перекладацькі роботи, на сьогодні не достатньо дослідженими залишаються питання перекладу термінології аграрного дискурсу.

Метою дослідження є визначення основних прийомів перекладу англійських термінів аграрного дискурсу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Тракткування поняття «дискурс» у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці змінювалося протягом останніх десятиліть. Проте, незважаючи на величезний інтерес науковців до цього поняття, його трактування залишається неоднозначним та в багатьох роботах обумовлюється завданнями досліджень. Дуже влучним є висловлювання Т. ван Дейка: «Часто найбільш розпливчасті поняття, ті, що найважче піддаються визначенню, стають найбільш популярними» [2]. Досить вичерпним є визначення дискурсу, запропоноване Н. Арутюновою: «Дискурс – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; це мовлення, що занурене у життя» [1, с. 137].

На початку ХХІ століття поняття дискурсу асоціюється переважно з усіма виявами комунікації в суспільстві. Німецький дослідник А. Вірлахер стверджував, що це поняття є соціолінгвістичною структурою, яка реалізується адресатом у конкретних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях [10].

Німецькі науковці П. Мюсіг-Трапп (P. Müßig-Trapp) та К. Шнітцер (K. Schnitzer) у своїй роботі «Інтернаціональне навчання: модель майбутнього» переконані, що поняття «дискурс» є складним комунікативним явищем, що охоплює й соціальний контекст, який дає уявлення і про учасників комунікації, і про процеси створення й сприйняття повідомлень [9].

Аграрний дискурс належить до наукового дискурсу, що в економіці України залишається винятково важливою ланкою, яка визначає соціально-економічний стан суспільства та продовольчу безпеку держави. Він є орієнтованим на всі

верстви суспільства та вважається одним з найбільш актуальних дискурсів сучасності. Немає сумніву, що з перекладацької точки зору, найбільший інтерес дослідників привертають саме аграрні терміни.

За визначенням А. Коваленко, терміном є емоційно нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів [5]. На думку Н. Раєвської, термін можна визначити як, слово, що характеризується не лише стильовою співвіднесеністю, а й певною замкненістю в системі лексики на означення понять якоїсь окресленої галузі знань [7].

Аграрні терміни становлять суттєву складову текстів аграрного дискурсу. Специфіка перекладу термінів полягає в тому, що найважливішою умовою досягнення еквівалентності є збереження в перекладі змістовної точності одиниць, забезпечення абсолютної ідентичності понять, що виражаються термінами.

Під час перекладу аграрної термінології досить часто виникають труднощі через те, що в лінгвістичному аспекті термінам, як і іншим словам мови, притаманна багатозначність. Існує велика кількість термінів-неологізмів, ще не зафіксованих у словниках. І такі випадки можуть створювати серйозні проблеми для перекладача. Зважаючи на це, основна умова подолання цих труднощів полягає у детальному розумінні і аналізі явища, яке описується і передачі його усталеними в науці термінами.

Отже, для досягнення адекватності перекладу термінів, потрібно досконало знати ту галузь, якої стосується переклад.

Так, А. Я. Коваленко визначає два етапи у процесі перекладу терміну:

- з'ясування значення терміна (у контексті);
- переклад значення рідною мовою [5, с. 15].

Одним із найпоширеніших і найпростіших прийомів перекладу терміна на лексичному рівні є прийом транскодування (побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу). При перекладі способом транслітерації не слід забувати й про «фальшивих друзів перекладача», транслітераційний спосіб перекладу яких призводить до грубих викривлень змісту [8].

Розрізняють чотири види транскодування:

- Транслітерація (передача термінів, які записані однією графічною системою, засобами іншої графічної системи): *biota* – *біота*, *cation* – *катіон*, *cistron* – *цистрон*, *cultivar* – *культивар*.
- Транскрибування (передача звукової форми елемента вихідної мови літерами мови перекладу): *biome* – *біом*, *clone* – *клон*, *alkaloid* – *алкалоїд*.
- Змішане транскодування (переважне застосування транскрибування із елементами транслітерування): *antibiotic* – *антибіотик*, *anticodon* – *антикодон*, *baculovirus* – *бакуловірус*, *anti-oncogene* – *анти-онкоген*.
- Адаптивне транскодування (коли форма слова у вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу): *conservation* – *консервація*, *cultivation* – *культивування*, *duplication* – *дуплікація*, *evolution* – *еволюція*.

Під час перекладу неологізмів транскодування зазвичай супроводжується описовим перекладом, що подається у дужках: *maceral* – *мацерал* (*органічна складова вузілья*) [3, с. 77]. Застосовуючи цей спосіб перекладу, перекладач повинен переконатися, що в мові перекладу відсутній відповідник терміну, що перекладається.

Під час аналізу та перекладу аграрної термінології, простежується значна кількість лексики, що має латинське походження, й таким чином відноситься до групи інтернаціональної лексики: *bacteria* – *бактерії*, *diagnosis* – *діагностика*, *agronomia* – *агрономія*.

Досить поширеним є й такий спосіб перекладу термінів, як калькування (дослівний або буквальный переклад) – прийом перекладу нових термінів, коли відповідником простого чи (частіше) складного слова (терміна) вихідної мови в цілому мові вибирається зазвичай перший за порядком відповідник у словнику [4]. Наприклад: *hydrological cycle* – *гідрологічний цикл*; *primary production* – *первинна продукція*; *ecological niche* – *екологічна ніша*, *genetic testing* – *генетичне тестування*. У цих прикладах українські відповідники англійських термінів утворені шляхом вибору першого словникового відповідника кожного з компонентів.

Калькування як прийом перекладу частіше простежується під час перекладу складних термінів. Воно може також застосовуватися стосовно лише одного з компонентів складного слова (терміна): *endangered species* – *вимираючий вид*, *functional gene* – *функціональний ген*. Зазначений прийом можна використовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові.

Досить поширеним серед термінології, зокрема, що стосується аграрної сфери, є переклад за допомогою використання родового відмінка. Наприклад: *hybridization of cells* – *гібридизація клітин*, *soil erosion* – *ерозія ґрунту*, *culture of cells* – *культура клітин*.

Переклад термінів можливий і шляхом опису значення. Описовий переклад – це такий прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли простий термін замінюється в мові перекладу описовою фразою, що розриває суть терміну [3]. Наприклад: *oviparity* – *овіпарність*, *розмноження беззембрійними яйцями*, *genome* – *геном*, *vesь генетичний матеріал у хромосомі*.

До інших трансформаційних прийомів, що застосовуються при перекладі аграрних термінів можна віднести: конкретизацію та генералізацію. Конкретизація значення – лексична трансформація, внаслідок якої термін ширшої семантики в оригіналі замінюється терміном вузкої семантики [6].

У процесі перекладу лексичних елементів перекладні відповідники можуть утворюватися не лише шляхом звуження значення англійських слів, а й розширення значення. Такою лексичною перекладацькою трансформацією, яка протилежна конкретизації, є генералізація.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зважаючи на викладене можна зробити висновок, що для перекладу досліджуваної аграрної термінології найчастіше використовуються такі прийоми перекладу: транскодування, калькування, описовий переклад, конкретизація, генералізація. При цьому для запобігання труднощів, що з'являються під час перекладу аграрних термінів, виникає необхідність у більш активній роботі зі спеціальною лексикою, ґрунтовному вивченні її багатозначності, синонімії, антонімії та можливостей її перекладу. Таким чином, для здійснення адекватного перекладу термінології в аграрному дискурсі потрібно мати досить високий рівень мовної підготовки та високий рівень обізнаності в аграрній галузі.

Отримані результати можуть сприяти подальшому поглибленому вивченню специфіки перекладу галузевої термінології у різних типах дискурсу.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – С. 136–137.
2. Ван Дейк Т. А. К определению дискурса / Т. А. Ван Дейк [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>
3. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделаки. – М. : Наука, 2001. – 168 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с.
5. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад: Навчальний посібник / А. Я. Коваленко. – Тернопіль : Вид-во Карпюка, 2001. – 284 с.
6. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / І. В. Корунець. – К. : Нова Книга, 2000. – 448 с.
7. Раєвська Н.М. Англійська лексикологія / Н. М. Раєвська. – К. : Наука, 2001. – 234 с.
8. Хоменко С. А. Основы теории и практики научно-технического текста английского языка на русский / С. А. Хоменко. – Мн. : БНТУ, 2004. – 204 с.
9. Müßig-Trapp P. Internationales Studium: Modelle für die Zukunft / Peter Müßig-Trapp, Klaus Schnitzer // Das Hochschulwesen, 2006. – № 2. – S. 89–95.
10. Wierlacher A. Internationales Studium Modelle für die Zukunft / Alois Wierlacher. – München : Iudicium, 2002. – S. 151–193.